

УДК 371.134:371.686+811.111

Конотоп О. С.

ORCID 0000-0002-8451-357X

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мов і методики їх викладання
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: o.s.konotop@gmail.com

НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті наголошується на необхідності формування навчально-стратегічної компетентності у учнівства/студентства. Проаналізовано погляди сучасних зарубіжних науковців на трактування поняття «навчально-стратегічна компетентність». Розглянуто понад 10 дефініцій терміну «навчально-стратегічна компетентність» у контексті сучасних зарубіжних науково-методичних досліджень, встановлено відсутність його єдиного формулювання.

Метою цієї роботи є розгляд тлумачення терміну «навчально-стратегічна компетентність» у сучасних зарубіжних науково-методичних дослідженнях.

Методологічною основою статті є сучасні психологічні, педагогічні і методичні теорії та положення, що розкривають концептуальні підходи щодо проблематики формування навчально-стратегічної компетентності у учнівства/студентства.

Наукова новизна полягає в аналізі проблеми дефініції терміну «навчально-стратегічна компетентність» у сучасних зарубіжних науково-методичних дослідженнях.

Висновки. Зарубіжні науковці визначають навчально-стратегічну компетентність як здатність особистості використовувати вербальні й невербальні комунікативні стратегії у процесі спілкування з метою: 1) компенсації труднощів комунікації; 2) досягнення цілей і завдань комунікації; 3) підвищення ефективності процесу комунікації; 4) запобігання зриву у комунікації. Встановлено, що навчально-стратегічна компетентність може розглядатися у двох значеннях: широкому і вузькому. Аналіз сучасної зарубіжної науково-методичної літератури з дослідження навчально-стратегічної компетентності виявив відсутність єдиного погляду серед науковців на структуру і зміст навчально-стратегічної компетентності. Отже, перспективами подальших досліджень вважаємо визначення структури і зміст навчально-стратегічної компетентності, вимог до рівня володіння навчально-стратегічної компетентності певним контингентом учнів/студентів.

Ключові слова: навчально-стратегічна компетентність, англомовна комунікативна компетентність, англійська мова.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Входження вітчизняної освіти у світовий та європейський простір, перехід до інформаційного суспільства, вимагають від учнів/студентів сформованості умінь працювати в умовах постійного потоку наукової інформації, здатності до самостійної роботи, самонавчання, самоконтролю та об'єктивної самооцінки власної навчальної діяльності, рефлексії тощо. У сучасних вимогах до мовної підготовки учнів/студентів значно зростає роль умінь здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поповнювати та оцінювати її, застосовувати різні способи пізнавальної і творчої діяльності [1].

До складу іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) сучасні науковці відносять мовну, мовленнєву, лінгвосоціокультурну та навчально-стратегічну компетентності (Н. Ф. Бориско, С. Ю. Ніколаєва, Т. І. Олійник, В. В. Черниш, Л. В. Шерстюк та ін.). Розробники моделі ІКК визначають її різні складові, але в усіх сучасних дослідженнях виокремлено стратегічну компетентність як її невід'ємну складову (L. F. Bachman, E. Berard, M. Breen, M. Canale, C. N. Candlin, J. A. van Ek, S. Savington, M. Swain та ін.), адже навчально-стратегічна компетентність (НСтК) пронизує всі складники міжкультурної комунікативної компетентності.

Отже, проблема формування НСтК у процесі вивчення іноземної мови є вкрай важливою. Актуальність цього питання також зумовлюється ще й тим, що серед науковців немає згоди щодо

визначення поняття «НСтК». Отже, *метою* цієї статті є розгляд тлумачення терміну «НСтК» у сучасних зарубіжних науково-методичних дослідженнях.

Виклад основного матеріалу. Термін «НСтК» уперше описано у роботах М. Canale та М. Swain ще на початку 80-х років [5]. НСтК була визначена ними як «досконале володіння стратегіями вербального та невербального спілкування, які можуть бути задіяними, щоб компенсувати зрив у ньому, викликаний наявними умовами ситуації спілкування, що його обмежують, або недосконалою компетентністю співрозмовників в одній або декількох сферах комунікативної компетентності, і задля підвищення ефективності процесу спілкування» [5, 16]. Першими НСтК стали досліджувати зарубіжні науковці (L. F. Bachman, E. Berard, M. Breen, M. Canale, C. N. Candlin, J.A. van Ek, S. Savington, M. Swain та ін.), які не виокремлюють у структурі НСтК окремо навчальну і стратегічну компетентність. У табл. 1 представлено різні погляди на поняття «НСтК» у зарубіжній науковій літературі в хронологічному порядку.

Таблиця 1

**Сутність трактування поняття «навчально-стратегічна компетентність»
у сучасній зарубіжній дидактичній та методичній літературі**

№	Рік	Трактування поняття «НСтК»	Дослідник
1.	1980	досконале володіння стратегіями вербального та невербального спілкування, які можуть бути задіяними, щоб компенсувати зрив у ньому, викликаний наявними умовами ситуації спілкування, що його обмежують, або недосконалою компетентністю співрозмовників в одній або декількох сферах комунікативної компетентності, і задля підвищення ефективності процесу спілкування [5, 30–31]	M. Canale, M. Swain
2.	1981	здатність мовця обирати ефективні засоби реалізації комунікації.... вимірюється не рівнем коректності, а рівнем успіху й ефективності [14, 285–295]	S. Tarone
3.	1983	розширив попереднє визначення стратегічної компетентності від 1981 року: оволодіння вербальними та невербальними стратегіями з метою (а) компенсувати зриви у спілкуванні через недостатню компетентність або обмеження виконання, і (б) посилення риторичного ефекту висловлювань [6]	M. Canale
4.	1986	здатність вирішувати проблеми під час комунікативних актів, проблеми, які виникають через недостатність лінгвістичних та прагматичних знань [11, 180]	G. Kasper
5.	1988	здатність застосовувати комунікативні стратегії, для підтримки каналу комунікації і взаємодії між співрозмовниками та ведення розмови відповідно до намірів мовця [9]	L. Duquette
6.	1991	здатність висловитися під час труднощів у спілкуванні або маючи обмежене знання мови [7]	M. Celce-Murcia, Zoltán Dörnyei and Sarah Thurrell
7.	1992	здатність використовувати невербальні та вербальні стратегії для заповнення (компенсації) прогалів у комунікації [10, 89]	J.A. van Ek
8.	1994	здатність вирішувати проблеми спілкування, незважаючи на неадекватне володіння мовним та соціокультурним кодом [13]	L. Mariani
9.	1996	сукупність метакогнітивних компонентів або стратегій, які можуть розглядатися як виконавчі процеси вищого порядку, які забезпечують функцію когнітивного управління у використанні мови, а також інших пізнавальних дій. Використання мови включає актуальні знання та афективні схеми користувача [...]. Те, що робить можливим використання мови, – це інтеграція всіх цих компонентів, оскільки користувачі мови створюють та інтерпретують дискурс ситуативно відповідними способами [4, 70]	L. Bachman, A. Palmer
10.	2010	майстерність вербальних та невербальних комунікативних стратегій, які можуть бути зумовлені двома основними причинами: а) компенсацією зриву через обмеження умов фактичного спілкування (наприклад, неможливість згадати щось) або недостатньою компетентністю в одній або кількох інших сферах комунікативної компетентності; і б) посиленням ефективності спілкування (наприклад, спланувати сповільнення для риторичного ефекту) [12]	A. Mei, S.S. Nathalang

У двох ключових документах Ради Європи з мовної політики і освіти, які розміщені на сайті <https://www.coe.int/web/education> – Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (ЗЄР) (2003) та Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors (CEFR) (2018) НСтК визначається пріоритетним напрямком освіти. Для позначення НСтК автори (ЗЄР) (2003) та CEFR (2018) використовують англомовний термін «strategic competence». Укладачі CEFR (2018) володіння мовою розглядають як здатність здійснювати комунікацію, спираючись на загальні та комунікативні компетентності (мовленнєві, соціолінгвістичні та прагматичні) активуючи відповідні комунікативні стратегії [3, 32].

На основі аналізу понад 10 дефініцій терміну «НСтК», які надано сучасними зарубіжними науковцями, зробимо висновки, що практично всі зарубіжні науковці визначають НСтК як здатність особистості використовувати вербальні й невербальні комунікативні стратегії у процесі спілкування з метою: 1) компенсації труднощів комунікації; 2) досягненні цілей і завдань комунікації; 3) підвищенні ефективності процесу комунікації; 4) запобіганні зриву у комунікації.

Також НСтК можна трактувати як у широкому (лінгводидактичному), так і вузькому (лінгвометодичному) сенсі. У широкому значенні – це здатність визначати загальну мету власної пізнавальної, навчальної діяльності з предмета, планувати свою навчальну діяльність з метою досягнення поставленої мети, виконувати сплановані дії та операції, реалізовувати сплановані стратегії, оцінювати отримані результати навчальної чи будь-якої іншої діяльності [2, 51]. У вузькому сенсі НСтК розглядається як здатність особистості аналізувати мовні й позамовні сутності, явища, закономірності, зіставляти, порівнювати, групувати, узагальнювати, виділяти головні й другорядні ознаки, властивості, моделювати мовні й позамовні елементи, уявляти предмети й за допомогою мовних виражальних засобів описувати їх, явища, дії, події, компенсувати виявлені недоліки в усній та письмовій мовній діяльності, робити припущення щодо способу розв'язання навчальних завдань, добирати докази для підтвердження чи спростування власних і чужих висловлювань, використовувати власний і чужий (опосередкований) досвід та критично оцінювати свої вчинки і вчинки інших людей [2, 51].

Вивчення і аналіз ключових документів Ради Європи ЗЄР (2003) та CEFR (2018) засвідчив важливість формування НСтК у учнів/студентів під час формування ІКК. Формуючи іншомовну комунікативну компетентність, перед учителем/викладачем стоїть завдання допомогти учням/студентам оволодіти певними комунікативними стратегіями, які дозволять їм успішно здійснювати різні види комунікативної мовленнєвої діяльності: сприймання (рецептивні стратегії), продукування (продуктивні стратегії), інтеракцію (інтерактивні стратегії), медіацію (посередницькі стратегії).

Висновки. Аналіз сучасної зарубіжної науково-методичної літератури з дослідження НСтК виявив відсутність єдиного погляду серед науковців на структуру і зміст НСтК, неточність уживання низки термінів «стратегія навчання», «стратегія оволодіння іноземною мовою», «стиль діяльності», «індивідуальний стиль», «когнітивний прийом», відсутність вимог до рівня володіння відповідним контингентом НСтК у освітньо-нормативних документах. Перспективами подальших досліджень вважаємо визначення структури і зміст НСтК, вимог до рівня володіння НСтК певним контингентом учнів/студентів.

References

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с. Nikolayeva S. Yu. (Ed.). (2003). *Zahalnoyevropeyski Rekomendatsiyi z movnoyi osvity: yuvchennya, vykladannya, otsinyuvannya* [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment]. Kyiv, Ukraine : Lenvit.
2. Рябоконт В. В. Формування діяльнісної (стратегічної) компетентності в учнів на уроках української мови в основній школі: дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Черкаси : Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького. 2016. 227 с. Ryabokon', V. V. (2016). *Formuvannya diyal'nisnoyi (strategichnoyi) kompetentnosti v uchniv na urokakh ukrayinskoyi movy v osnovniy shkoli* [Formation of activity (strategic) competence in students at the Ukrainian language lessons in primary school]. *Candidate's thesis*. Cherkasy, Ukraine : Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.
3. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors, 2018. 235 p.
4. Bachman, L. and Palmer, A. (1996). *Language testing in practice*. Oxford: Oxford University Press. 377 p.
5. Canale, M., Swain, M. (1980). *Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing*. Applied Linguistics. Vol. 1. Pp. 1–47.
6. Canale, M. (1983). *From communicative competence to communicative language pedagogy*. In: J. C. Richards and R. Schmidt (eds.) *Language and Communication*. London : Longman. Pp. 2–27.

7. Celce-Murcia, M., Dörnyei, Z. & Thurrell, S. (1995). Communicative competence: A pedagogically motivated model with content specifications. *Issues in Applied Linguistics*, 6 (2), Pp. 5–35.
8. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Council of Europe. Cambridge University Press, 2001. 260 p.
9. Duquette, L. (1988). La créativité dans les pratiques communicatives in A.M. Boucher, A.M. Duplantine, R. Leblanc, *Pédagogie de la communication dans l'enseignement d'une langue étrangère*. Bruxelles : De Boeck-Wesmael.
10. Ek, J. A. van., Trim, L. M. *Threshold level cambridge*. Great Brirain : CUP, 1992. 173 p.
11. Kasper G. *Repair in Foreign Language Teaching* (1986). *Learning, Teaching and Communication in the Foreign Language Classroom*. Aarhus : Aaibus University Press, Pp. 23–39.
12. Mei A., Nathalang, S. S. (2010). Use of Communication Strategies by Chinese EFL Learners. *Chinese Journal of Applied Linguistics* (Bimonthly). Volume 33. Number 3. Pp. 110–125.
13. Mariani L. (1994). Developing Strategic Competence: Towards Autonomy in Oral Interaction *Perspectives*. *Journal of TESOL-Italy*, Volume XX. Number 1. (2019, September 18). Retrived from <http://www.learningpaths.org/papers/papercommunication.htm>
14. Tarone S. (1981). Some Thoughts on the notion of Communication Strategy. *TESOL Quarterly*, 15. Pp. 285–295.

Konotop O.

ORCID 0000-0002-8451-357X

*Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Languages and Methods of Teaching,
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: o.s.konotop@gmail.com*

STRATEGIC COMPETENCE IN THE CONTEXT OF MODERN FOREIGN SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL RESEARCH

The article emphasizes the need to develop strategic competency. The views of modern foreign scientists on the essence and content of the interpretation of the concept of «strategic competence» are analyzed. Over 10 definitions of the term «strategic competence» have been considered in the context of modern foreign scientific and methodological researches.

***The purpose** of this work is to consider the interpretation of the term «strategic competence» in contemporary foreign scientific and methodological research.*

***The methodological basis** of the article is the philosophical, psychological, pedagogical theories and propositions that reveal the conceptual approaches to the investigated problems.*

***The scientific novelty** is to obtain an analysis of the problem of the definition of the term «strategic competence» in contemporary foreign scientific and methodological research.*

***Conclusions.** Foreign scholars define strategic competence as the ability of the individual to use verbal and non-verbal communicative strategies in the process of communication in order to: 1) compensate communication difficulties; 2) achieve communication goals and objectives; 3) improve the efficiency of the communication process; 4) prevent communication disruption. It has been established that strategic competence can be considered in two ways: broad and narrow. Analysis of modern foreign scientific and methodological literature on the study of strategic competence revealed the lack of a unified view among scientists on the structure and content of strategic competence. Therefore, the prospects for further research are to determine the structure and content of strategic competence, requirements for the level of strategic competence.*

Keywords: *strategic competence, English-speaking communicative competence, English.*

Стаття надійшла до редакції 02.03.2020

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор О. П. Биконя